

Herria ez da negoziatzen

Egoera politiko berri batetan abiatzen ari gara. Amets txar bat dirudi jasan berria dugun garaiak, edo, nahiago bada, historiaren parentesi bortxatu bat.

Parentesi bat, esan dugu, zeren eta isilarazi eta ezkutatu nahi izen diren problema denak zutik eta bizirik baitaude. Berrogei urte garrantzizko alferrik galdu ditugunaren sentimendua dugu; berrogei urtetako atzerapenarekin arazo berei oratu behar diegun susmoa.

Zalantzarik gabe, frankismoaren aurreko eta ondoko arazo bizienetako bat nazionalitateen Autonomiaren hauxe dugu. Eta Autonomia aipatzean, horretarako moldatu beharko ditugun Estatutuak datozkigu gogora. Autonomi Estatutuaren baliagarritasunaz sinesturik dirudite denek, alderdi abertzaleek eta bertan lanegiten duten gainerakoek. Batzu, gainera, hortxe gelditzen dira; ez doazke hortik aurrera. Guretzat, berriz, askatasunaren ibilbide luzean pauso posible bat besterik ez da Estatutua. Euskal Herriaren jatorrizko eskubidea ez da, inondik ere, goitik eman diezaguketen Autonomi Estatuturen batetan agortuko. Eskubide hark hori baino sabel emankorragoa du. Gure Herriaren kontzientziak, borondateak eta irudimenak muga lezakete bakarrik jatorrizko eskubide haren etorkizuna.

Europaren bideak

Eta geure eskubide librearen zerbitzuan, ez gaude umezurtz eta bakarrik. Gu diktadurapean egon garen bitar-

tean, Autonomiak eratzten Europako beste herri batzuk erabili dute beren irudimena. Jugoslavian, Alemania Federalean, Italian, Belgikan, Britainia Handian bereziki. Formula eta teknika ezberdinak erabili izan dira; baina kasu guztietan, Aginte Zentralak periferiari eskaini edo erregulatutako askatasun zati bat izan da.

Bienbitartean, 1960aren inguruan hasi den herri tipien errebolta ezagutu dugu: nola baretu zitekeen herrialde horien irakina? Autonomi formulei heldu zaie horretarako, baina gaur, dagoeneko, erdizkakotzak jotzen da irtenbide hori. Europako Estatu egituren birmoldaketa dago hauzitan hor. Nazio debekatuek, ukatuek, eskubide osoz plazaratu nahi dute. Herrien Europa da etorkizuneko Europa. Eta, herrien Europa horretan, Euskal Herriak, dagokion bere lekua behar du, izango du. Euskal Herri osoak, Hegoaldeak eta Iparraldeak batera.

Autonomiaren baliagarritasuna eta pobrezia

Herrien Europa horretarako bidean, gure kondairaren bidegurutze honetan, Autonomi Estatutuaren bidea has dezakegula uste dugu. Gure baitango naziotasun hau sendotzeko probetxuzkoa izango dela deritzagu, premiazkoak ditugun kondizio minimoak baldin baditu behintzat. Estatutua, guretzat, Euskal Herriaren askatasun bidearen une bat da. Epe laburreko formulatzat hartzen dugu, bide posibilista baliagarri bezala. Ez da helburua, baina helbururakoa da.

Euskal Herriak Autonomiarako eskubide osoa eta areago du, noski. Estatu batentzako, konstituziogintzaren barnean, Autonomien Estatutuak tresna tekniko egokiak gerta litezke, eta, egokitasun horren izenean, Estatua irtenbide autonomiko horietaz moldatu. Obra konstituzional bat izango da hori, aipatutako Estatuarentzat; baina, beti ere, eskualdeei ematen zaien eskuerakutsia edo da hori.

Guk, Euskal Herriaren arazoa, problema tekniko ororen gaintik eta azpitik ikusten dugu. Euskal Herriaren arazoa eskubidezkoa da, lehenik. Euskal Herria, eta nahia go bada euskal Herrialde bakoitza, soberani unitate bat da, eta horrelaxe jokatu du Historian zehar: Euskal He-

rriaren etengabeko konstituziogintza soberania eta burujabetasun horrexetatik bizi izan da. Gure jatorrizko soberaniaren jatorburua ez dugu inon jartzen, geure baitan ezik.

De facto autonomia emango digunak, bestelakorik pentsa dezake, noski; baina guk geuregan ikusiko dugu horretarako eskubidea. Halako Batzarrek, edota holako Batzordek, gauzak erebakiko dizkigunean ere, geure eskubideari dagokion zatiño bat itzuliko dugu. 150 urtetan ezarri zaizkigun aginteetara zuzentzean, gure betidaniko Forua izango dugu gogoan.

Foruak, herriaren soberanigailuak

Ihazko uztaillean, Foruen aldeko kanpaina hura zabaldu zenean, batek baino gehiagok galdetu zion bere buruari, ea zertan genbiltzan. Ez ote zen hura erromantizismoren baten bihozkeria zaharkitu bat? Beharbada, ez genekien gure tradiziozko serioenean txertatzen zela eske hura. Ez ote zen, azken finean, geure burujabetasun baten kontzientzia?

Gure herri honek, eskubidetan, ez du limosna eta eskupekoz emango zaizkion aitopenen beharrik; baina paretaren kontra, esku gora, bortxatu dutenez, prest dago arma bidez nagusitu zitzaizkionekin mintzatzeko. Bizi egin nahi du, eta ahal bada, baita askatasun osora iritsi ere. Horregatik, bere burujabetasuna ukatu gabe, pragmatiko izango da, oso pragmatiko; baina tratante lan hauetako arriskuetatik ahalik garbien irteteko, premiazkoa du bere buruaz kontzientzia historiko eta nazionala, gaurkoa, argi gordetzea.

Euskal Herriak ez du sekula bere soberanian amore eman. Lanak izango ditu inork bestelakorik frogatzen. Eta gure Konstituzio politikoei gorde zaien leialtasunaren testigutzat, bada hor pasarte ederrik franko. Bapatean gogorra daitezkeenetatik, aipa dezagun bat edo beste: Bizkaiko Foru Diputazioak (liberala bera) 1837an egin zuen protesta, Gipuzkoako azken Batzarre Nagusiarena 1876an, urte berean euskal hiru Diputazioen erresistentzia gogorra, 1917ko Diputazioen Mezua eta honen ondoren egindako Estatutu Aurreproiektuan ditugun oinharrizko eskeak,

1923ko Gipuzkoako Diputazioaren «Memoriak» dioena, «Eusko Ikaskuntza»ren Estatutugaian ikus dezakezuna. Guztietan gauza bera: hau edo hura eskatzean (Kontzertu Ekonomikoak edo Autonomi Estatutuak, adibidez), aurretik Foruen itzulpena jartzen da (erdaraz hitz hauk erabiltzen dira: devolución, restitución, restablecimiento, eta ez: creación en Cortes, concesión, eta antzekoak). Foruak sortu bakarrik egin litezke, eta ez eman: gure Herriaren soberani Konstituzioak dira Foruak.

Burujabetasunaren kontzientzia

Deretxo Politikoaren alorrean, Foruak erabat maximalista dira; edozein agintari arrotzi hauxe esan diezaioke Euskal Herriak: «Jaunak! Konstituzio denen aurretik, lapurreta legeztatu denen atzetik, guk, nazio honetako senideok, geure buruak burujabe eta soberano aitortzen ditugu». Uste honen oinharritzat bi zutabeok eman izan ditugu aspaldidanik: a) Egia historiko bat: euskaldunon betidaniko jabetasuna edo kontzientzia, eta b) Egia nazionala: edozein nazio herritarri datxekon eskubidea. Geure Historia osoaren aurka defendatu behar bagenu ere, ozenki oihukatuko genuke gaurko euskaldunok geure funtsezko nazio eskubidea. Maila honetan, Euskadiren nortasuna —izanean eta ondoriobidezko soberanian— ez da tratugaia, ezin liteke elkarrizketa baten ondoko erabakien menpe laga. Kanpoko inori ez dagokio Konstituzio aldaketarik Euskal Herrian. 1837ko Konstituzio espainola ezarri nahi izan zitzaigunean Bizkaiko Diputazioak esan zuen bezala:

Examinado detenidamente este documento [Erregeren Dekretu bat, alegia], y no creyendo la Diputación que reside en las Cortes, ni en poder ninguno del Estado, la facultad de destruir ni de modificar las instituciones fundamentales de este País, sin el asentimiento de su Junta General legítimamente convocada (...) protesta solemnemente la injusticia y la violencia y quiso consignarlo así en esta acta, a fin de que de ninguna manera se tengan por menoscabados los derechos del Señorío de Vizcaya ni de sus habitantes, y puedan reclamar en tiempo oportuno el restablecimiento de sus leyes tutelares.

Tiempo oportuno horren zain geratuko gara euskaldunok oraindik puska batean, geure burujabetasuna gordeaz. Eta, bienbitartean, Autonomi Estatutua eskatuko dugu; baina euskal nazioa eta beronen soberania ez da negoziatuko. Hori hor dago, eta kito. Herria ez da negoziatzen.